

אדם צ'רניאקוב - האיש בראי יומנו

בתיא דביר

באוגוסט 1964 הגיע לארכיון יד ושם יומנו של אדם צ'רניאקוב, שנרכש מידיה של הגברת רוזליה פייטקייביץ' לאחר משא ומתן ממושך. רק שבעה פנקסים הגיעו לידינו. הפנקס החסר, מס' 5, אבד.

רבים בגטו ווארשה ידעו כי צ'רניאקוב, יו"ר היודנראט מאוקטובר 1939 ועד יולי 1942, מקפיד על עריכת רישום יומיומי ביומן פרטי, על דפי פנקסים קטנים, בכתב יד צפוף. יומנו היה מונח באופן גלוי על שולחנו בלשכת היו"ר, ולעתים אף קרא ממנו בקול באוזני אנשים שונים.

צ'רניאקוב החל את רישומי היומן ב- 6 בספטמבר 1939 במלים: "בלילה, מ- 12 עד 5 בבוקר, לא ישנתי". ניתן להניח שבאותו לילה הבין צ'רניאקוב כי נפילת פולין בידי הנאצים היא עובדה מוגמרת, וכי עידן היסטורי שונה - גם אם משמעותו בוודאי לא הייתה ברורה לו עדיין - עומד בפתח. העולם שסביבו מתפרק ומתמוטט, וצ'רניאקוב, רציונליסט ואיש עט מטבעו, מנסה להתמודד עם המציאות המתערערת באמצעות ארגון עולמו הפנימי תחילה. הוא מנסה להכניס לחייו סדר כלשהו בעזרת ההיאחזות בברור ובבהיר: העובדות, המעשים והפעולות.

סגנון הכתיבה הלאקוני והמצומצם והשימוש במשפטים מקוטעים, בראשי תיבות ובאסוציאציות אישיות מצביעים על כך שצ'רניאקוב לא רשם את רשימותיו למען עיניהם של קוראים פוטנציאליים. הוא רשם את הדברים לעצמו. אפשר שהתכוון להשתמש בהם כבסיס לכתיבה עתידית ומקיפה יותר. בה במידה ייתכן כי סגנון הכתיבה המרומז נבע מהחשש שיומנו ייפול לידיים לא רצויות.

בפתח הפנקס השישי הוא מצטט את דברי פלביוס במחזה השייקספירי "יוליוס קיסר": "איש לביתו הולכי בטל! חישי! ביתה! או יום מועד היום? או לא תדעו כי אין דרכם של אומנים לצאת בימי המעשה בלא סימני משלח ידם?... "צ'רניאקוב, נאמן למוטו זה, "נושא את סימני משלח ידו", את יומנו, לכל מקום, ומקפיד לציין את שעת הרישום ואת המקום. בדייקנות אובססיבית כמעט הוא מציין רישומי פעולות נתונות, מחמאות ושבחים - ואינו נמנע מאזכור ביקורת המוטחת בו מצד יהודים, פולנים או גרמנים.

צ'רניאקוב מקפיד לציין, ככל שניתן, את המקור למידע המופיע ביומנו, בעיקר זה הקשור בהוראות גרמניות. הוא אף מצטט בגרמנית הוראות, כדי למנוע מחלוקות או אי הבנה. בה במידה, נזהר צ'רניאקוב מציטוט שמם המלא של יהודים שבהם הוא מטיח ביקורת נוקבת,

שמא יאונה להם רע. ומסתפק באותיות הראשונות של שמם או בכינויים רומזים (כגון "ידידים", למשל ברישום מ-8 בינואר 1940).

סביר להניח כי מידת הזהירות היא שמנעה ממנו אזכורי פעילות מחתרתית, גם אם ידע עליה - למשל ההברחה המסיבית ועיתונות המחתרת. הוא מתייחס לפעילות כזו רק כאשר הגרמנים דורשים ממנו להתמודד עם התופעה ומאיימים בענישה (7.5.41; 21.4.42).

הסמכת מידע למידע או לאסוציאציה מלמדת על תחושותיו ועל עמדתו הפנימית. למשל: "יורד שלג ארוך, שוב אהיה חייב לספק אלפי פועלים לניקוי העיר" (17.3.40) או: "משקים פרחים בשעה של גשם שוטף" (25.4.40). בעזרת האסוציאציות והמובאות הספרותיות, המשובצות לעשרות ביומנו, מאפשר לנו צ'רניאקוב לחדור במידת מה לתוך עולמו הפנימי וללמוד על תחושותיו לגבי המציאות שבתוכה חי ופעל. כשהוא קורא את "דון קיחוטה" הוא רושם: "מה רבה התועלת שהיית מביא היום, האביר המשוטט" (15.11.39). חיות הפרא מתוך "נדודי הערבה" הופכות ל"גן עדן" בעיניו (19.1.40). וכשהוא למד על דברי הגנרל הבריטי איירונוסייד, שטען ערב כיבוש צרפת כי הגנרלים הגרמנים צעירים מדי, הוא נזכר בספר של מקדונל - "נפוליאון והמרשלים שלו" - על אודות נפוליאון הצעיר והצלחותיו (8.7.40).

לעתים משמשים ההומור, הסרקאזם והציניות של צ'רניאקוב כלי ביטוי ממדרגה ראשונה להבעת עמדותיו ודעותיו, כגון התייחסותו להחרמת הרכוש היהודי: "אנחנו מרגישים טוב, אלא שהחפצים הולכים ופוחתים".

ומשנשרף בית-כנסת הוא רושם: "זוהי בעצם עוגמת נפש של הקב"ה" (5.1.40); המתנצרים "לתקופה מסוימת", להם בז צ'רניאקוב, דומים בעיניו לאשה המעמידה פנים שהיא בהריון כדי לתפוס מקום נוח בטראם (13.5.40); ו"היו"ר האמיתי" של יהודי הגטו איננו הוא עצמו כי אם פינקרט, בעל חברת הקבורה היהודית (10.2.40)...

אדם צ'רניאקוב נולד ב-30 בנובמבר 1880 למשפחה מבוססת מהמעמד הבינוני. הוא גדל בסביבת יהודים שניתן לסווגם בפולין כ"ניאו אסימילטורים", כאלה שהלשון והתרבות הפולנית עמדו במרכז הווייתם. הוא למד במחלקה הכימית בפוליטכניקום של וארשה וקיבל תואר של מהנדס תעשייתי בדרזדן שבגרמניה, ממנה חזר ספוג התרשמיות עמוקות מהעם הגרמני ומתרבותו.

בתקופה שבין שתי מלחמות העולם לא עבד צ'רניאקוב כמהנדס בפועל, אם כי נעזר בידע המקצועי שלו בפעילותו ב"מחלקה לעבודות ציבוריות בוארשה" ובתחום החינוך המקצועי, שהיה קרוב ללב, למעשה, היתה העסקנות הציבורית לתחום עיסוקו העיקרי: ב"איחוד המרכזי של בעלי המלאכה היהודים" עם כינון פולין העצמאית; בניהול מחלקה בבנק הג'וינט; במועצת העירייה בשנים '27 - '34; וברשימת המיעוטים. צ'רניאקוב נבחר לסנאט הפולני בשנת 1931, אך לא זכה לשבת בו בפועל משום שהסיים והסנאט פוזרו בידי ממשלת

פילוסופי לפני שכונסו לשיבתם הראשונה - אם כי צ'רניאקוב, איש הגינונים, התהדר בתואר "סנאטור".

ב- 1936, לאחר פיזור מוסד "הקהילה היהודית", מונה לסגנו של מאוריצי מייזל, נשיא "המועצה היהודית הקרואה" בווארשה. במהלך המצור על העיר, השתלב צ'רניאקוב בפעילות הוועדה היהודית הציבורית, ובמקביל התנדב ל"משמר האזרחי" הפולני.

ב- 22 בספטמבר 1939 נענה ראש העיר, סטפן סטז'ינסקי, להפצרות פעילים יהודים לתת גושפנקה רשמית לוועדה היהודית וצירף אותה לוועדת החירום הפולנית. צ'רניאקוב מונה בידי סטז'ינסקי ל"ראש הקהילה היהודית הדתית בווארשה" (23 בספטמבר 1939) לאחר שהיו"ר הקודם, מייזל, ברח מהעיר. ב- 4 באוקטובר 1939 קיבל את מינויו ליו"ר היודנראט מידי הגסטפו, והצטוו לצרף אליו 24 חברים למועצת הקהילה. את תפקידו כיו"ר היודנראט מילא עד יום מותו ב- 23 ביולי 1942.

איש לבוש בחליפה כהה בדרך-כלל, גבוה, מוצק ומסורבל, קרח ומגולח למשעי, פניו "פני בולדוג עייף", רחבים ותקיפי מבע. מבטו של צ'רניאקוב מבעד למשקפיו קודר ועצור, רק לעתים רחוקות נראה מחייך. על הסובבים אותו עשה רושם קשוח של איש מאופק, שקול ומבוקר בכל תנועה ובכל דיבור. מן היומן מצטייר איש בודד מעיקרו, ורישומים מעטים בלבד מתייחסים למערכות חברתיות, אישיות ומשפחתיות.

צ'רניאקוב, הקנאי לפרטיותו, ממעט באזכורים המתייחסים למצוקותיו האישיות והמשפחתיות. הוא מעריך את רעייתו, ד"ר פליציה צ'רניאקוב, "ניונה" כפי שהוא מכנה אותה, שהייתה כנראה האדם הקרוב לו ביותר: שותפה לעניינו הגדול בילדים, תחום שבו יכולה הייתה לתרום לא מעט מהידע העשיר שהיה לה בחינוך ובפסיכולוגיה של הילד. היובש והאיפוק מסתירים את הסערה האצורה בו ביחס לבנו יחידו האהוב, יאש: "יום הולדתו של יאש, בלי יאש" (26.5.40). יאש, שהדאגה לגורלו מכרסמת בבית צ'רניאקוב, יצא אף בין גלי הנהורים מזרחה, ועקבותיו אבדו באזור לבוב.

באותה לשון עובדתית ומאופקת מתייחס צ'רניאקוב להשפלות ולהתעללויות שחוה (1.10.39; 7.10.39; 18.2.40 ועוד), לבעיית הפרנסה שבהן התחבט (20.11.39) ולמזון הדל שעל שולחנו (27.4.41). נקודת השיא בסבל האישי שעובר אדם פרטי זה היא בחדירת הצלמים הנאצים לדירתו, שבה בחרו כאתר צילומים לסרט תעמולה שצילמו בגטו במאי 1942.

צ'רניאקוב היה איש גאה, שניסה באומץ רב לשמור על כבוד האדם שבו. היה עליו לאזור אומץ רב כדי לענוד את סרט השרוול (1.12.39), והוא התנגד בכוח לתביעה להסיר את הכובע (כאקט של כבוד) בפני הגרמנים (מאי 1941). שאלת הכבוד עולה במלוא עצמתה בשבועות האחרונים לחייו: "ניוניה טוענת שיש להתכונן בכבוד למוות" (26.4.42). ועל

תביעת הגרמנים להשתתף בסרט התעמולה הוא מגיב: "היספיקו לי כוחותי כדי להחזיק את עצמי ברמה של כבוד?" (21.5.42).

לצ'רניאקוב היו השכלה רחבה ועניין עמוק באמנות. אהבתו לספרים שזורה בעשרות קטעים בימנו, לצד "ביקורת ספרותית". בלהיטות הוא קורא ביצירות סרוונטס, פרוסט, פלובר, שייקספיר, דיקנס, סופרים פולניים ועוד. צ'רניאקוב אף "חטא" בכתיבת סונטות ושירים שעל טיבם הספרותי חלוקות הדעות. הוא התעניין באמנות פלסטית ובאמנים ועקב מקרוב אחר עבודות הוויטראז'ים לקהילה, כשם שהקפיד להשתתף בקונצרטים ובהצגות תיאטרון ואף ערך קברט סאטיריים בביתו (12.7.41).

יותר משהיה צ'רניאקוב חולני, היה היפוכונדר מובהק. בין ובתוך רישומיו על מגעיו עם הגרמנים, מציאות הגטו והעניינים המטרידים אותו, הוא רושם אינספור הערות על תחלואיו; אבל פעמיים בלבד הוא פורש מוקדם מעבודתו כי חש ברע (20.7.41; 21.3.42) רגישות מיוחדת וחמלה רבה מגלה צ'רניאקוב למצוקת הילדים (3.2.42; 11.10.41; 30.8.40) והפעם היחידה שבה מדבר האיש המאופק הזה מפורשות על שברון לבו ובכיו נוגע למפגשו עם "הילדים, אזרחים בני שמונה" בלשכתו (14.6.42).

מציאות חיי הגטו מכרסמת בו: "פעם שנייה אינני מקבל על עצמי להיוולד. זה עניין מייגע למדי" (30.11.41), הוא רושם לקראת יום הולדתו ה-61.

מניע לא מבוטל לפעילותו של צ'רניאקוב במגזר הציבורי היה שאיפתו לטפס הלאה בסולם החברתי הוורשאי וליהנות מעמדת שררה ומסמלי הסטטוס המתלווים אליה. בימי הולדתו עורכים לו קבלות פנים שבהן נישאים נאומי שבח והלל ונערכים מסדרים לכבודו. ואולם, עם כל אהבתו לגינוני הכבוד לא סימאו אלה את עיניו ולא העבירוהו על דעתו: "המשרטט הקיף אותי, האובמן, במסגרת עלי דפנה. כלום לא מוטב היה בעטרת קוצים?", הוא רשם ב-27 בפברואר 1940, וכשהוא ממונה ל"ראש העיר היהודית" הוא מוסיף את המלים "יחד עם מלך קרואטיה" (19.5.41), המדינה גרורה וממשלת הבובות שלה.

אחד ההסברים להתמדה ולשקדנות המאפיינת את פעילות צ'רניאקוב כיו"ר היודנראט הוא התודעה העמוקה שלו לאחריות הציבורית. תודעה זו באה לידי ביטוי בהתבטאויותיו כלפי אנשים שלא מילאו נאמנה, על-פי דעתו, את שליחותם הציבורית (7.9.39; 20.2.40; 11.5.40) ועל רקע תודעה זו הוא מסרב להיכלל ברשימה של רשיונות עלייה לא"י (12.2.40).

שאיפתו הכמוסה להשתחרר מתפקידו אינה מרפה ממנו (3.5.41), אך הוא ממשיך בכל זאת: "צריך שיהיו לו לאדם העצבים שלי כדי לעמוד בכך, או יותר כדי להעמיד פנים שאני עומד בכך" (16.1.42). צ'רניאקוב מודע לכובד האחריות המוטלת עליו מעצם היותו סמל של הגטו, והוא נוהג בהתאם. ביום כיפור הוא יוצא מאוחר יותר לעבודה מתוך התחשבות בקדושת היום; הוא קונה זוג נעלים אחד למרות שיכול היה להרשות לעצמו יותר (2.11.41);

אינו הולך לתאטרון "כי לא נאה הדבר נוכח מה שקורה במחנות" (8.5.41); ומטייל בשורה של רחובות "כדי להרגיע את הקהל" נוכח כניסת הגרמנים ערב ליל הדמים (17.4.42). "אני משתדל לעודד. בכמה עולה לי דבר זה, אינם רואים. אני משתדל שלא יינתק החיך מעל שפתי" (19.7.42) - הוא רושם בתוכני החרדה הנוראה ערב האקציה הגדולה.

צ'רניאקוב זוכה להכרה מועטה ביותר על פעילותו. מן הציבור היהודי הוא סופג את האיבה, הזעם, הביקורת, הגידופים והטענות (1.12.39; 18.11.40) והוא מודע לתעשיית הבדיחות ושירי הלעג המכוונים כלפיו (8.5.42; 14.12.39).

השקפת עולמו של צ'רניאקוב עוצבה בתוך ומתוך התהליכים שהתרחשו בפולין במעבר בין שתי המאות. השכלתו הכללית וחינוכו הושפעו מן העידן ה"פוסט רומנטי" ובעיקר מהשפעת הזרם הפוזיטיביסטי שהתגבש בשלהי המאה ה-19. מכאן הבוז שמבצבץ מיומנו כלפי אמונות טפלות והיבטים מסטיים-פולחניים (22.7.40; 28.9.41).

צ'רניאקוב השמרן מיסודו, המגיב על "הרוחות המנשבות" במציאות הפוליטית, התקרב לחוגים השמרניים במפלגת ה"סנציה" הפולנית והתרחק מכל זרם רדיקלי-פולני או יהודי לכן לא יכול היה להזדהות עם מפלגת הבונד היהודית או עם הציונות על כל פלגיה. ואולם, כדרכו, לא נמנה גם עם הפעילים שהתנגדו לתנועות אלה.

עמדתו הפוליטית של צ'רניאקוב באה לידי ביטוי באקט הפוליטי המובהק האחד שעשה - נתינת קולו לרשימת המיעוטים, שחרטה על דגלה את המאבק לשוויון זכויות לכל המיעוטים בפולין העצמאית. צ'רניאקוב נאחז בפטריוטיות הפולנית ודבק באומה הפולנית ובתרבותה. בכאב הוא מציין את הרס אנדרטת שופן, מהמייצגים המובהקים של תרבות פולין (1.6.40). הכיבוש הנאצי מעמיק את התהום בין פולנים לבין יהודים; שעל גישורה חלם צ'רניאקוב. יותר מתמיד עומד למבחן עקרון יסוד זה בהשקפת עולמו (13.1.40; 28.4.40; 11.5.40; 22.9.40): "לעתים קרובות שאלתי את עצמי אם פולין פירושה מיצקביץ' וסלובצקי או בריוני הרחוב. האמת נמצאת באמצע" (9.7.42).

יומנו של צ'רניאקוב מעלה אזכורים לא מעטים של הריחוק והניכור שהוא חש כלפי היהודי העממי של מזרח אירופה על מערכת אמונותיו: "מה היה קורה אילו ניתנה לאספסוף זה מדינה! הכרח היה למשל להחליף מדי חודש את שטרי הכסף", הוא רושם ב-18.5.40. כנגד זאת הוא מעלה על נס את התנהגותם ותרבותם של יהודי הריין המוכנסים לגטו (1.5.42). יחד עם זאת, גילויי הערכה שמורים אצלו לפועל היהודי (21.11.39; 10.5.41; 16.1.42) לתושייתו (25.2.42) ולצעירי תנועות הנוער החלוציות ופעילותם בחוות החקלאיות (11.9.39; 8.5.40; 24.8.40).

צ'רניאקוב מתנכר למקורות המסורת היהודית. פעילותו כיו"ר הקהילה היהודית אינה מקרבת אותו להמון ולציבור היהודי בכללו, שסימני ההיכר הדומיננטיים שלו באותם הימים הם זהות לאומית או דתית בעלת מהות יהודית, נפרדת מזו הפולנית. אולם צ'רניאקוב אינו

מתכחש לזהותו היהודית, אולי בשל תודעת הכבוד העצמי החזקה שלו, העומדת ברקע הבז שהוא רוכש למומרים (4.2.40; 29.7.40; 20.4.42) וברקע התרעמותו על הכללות גרמניות פוגעות ביחס ליהודים (24.6.41; 26.8.41; 8.10.41).

הכיבוש חולל אצל צ'רניאקוב תהליך הדרגתי של התקרבות לציבור היהודי, אם כי הדבר אירע בשלב מאוחר מכדי להביא לשינוי ממשי בהוויה הקיומית שלו. הוא העדיף להסתופף בחוג התרבותי של אנשים כמוהו, וביניהם מומרים, שהתרבות הפולנית היוותה בסיס משותף לו ולהם - בסיס רחב מזה שעליו הושתתו יחסיו עם מרבית יהודי הגטו.

פעילותו של אדם צ'רניאקוב בתקופה שבין המלחמות ובתפקידו כיו"ר היודנראט של יהודי ווארשה מושתתת על עקרון היסוד הליברליזם. כהשקפה חברתית-פוליטית, נקודת המוצא של הליברליזם היא הדגש החזק שהיא שמה על חתימת מערכות השלטון, דהיינו הגבול שמעבר לו בולמת התערבות מערכת השלטון את חירות היסוד של האדם או פוגעת בה. היסוד השוויוני שבליברליזם איננו מכון לשוויון כלכלי אלא לשוויון בזכויות היסוד של בני האדם, ולכן, למרות הסמכות שניתנה לו מעצם הגדרת תפקידו כיו"ר היודנראט, נמנע צ'רניאקוב מהפעלת סמכותו הביצועית (5.5.40), ולעולם הוא מחפש יסוד חוקי לפעולות (15.2.40).

כשווה בין שווים, הוא מעלה לדיון במועצה כל נושא, מציג את עמדתו ולעתים אף נאבק עליה - אך מקבל את דעת הרוב, גם אם אין היא מקובלת עליו. "ישיבה קשה במועצה בעניין היטל הלחם. התקנון המטונף התקבל. אגישו מחר בלב כבוד לשלטונות" (25.5.40). הוא מזעזע מההצעה להעלות את מחיר הלחם לגטו הרעב, מכנס את המועצה ומביע בנחרצות את דעתו, אך שוב נכנע לדעת הרוב (2.7.41; 22.12.41). הקורבנות של דיונים דמוקרטיים ועקרונות ליברליים אלה היו המוני האדם, שמנת הלחם שמימונה נדון באותן ישיבות הייתה חוט החיים היחיד שלהם.

כליברל אדוק, נמנע צ'רניאקוב מהטלת מסים ישירים ודוחה כל ניסיון להפעיל מדיניות מיסוי שונה לבעלי היכולת, כי "מס ההכנסה יגרום להתמוטטות ההכנסות" (21.8.41). תחת זאת, הוא שותף פעיל להחלטה להטיל מסים עקיפים, שמשמעם - מידת מיסוי אחידה לאדם המרושש ביותר ולבעל היכולת הכלכלית הגבוהה. בשם העיקרון הליברלי של אי התערבות, הוא מבקש רשיונות להפעלת בתי קולנוע, יבוא טבק וספירט (1.8.40; 1.8.41), ו"מביע דעה" ש"כינון משחקי רולטה (לפי הבקשה לפתיחת קזינו) יכביד על מצפוננו בעתים קשות כל-כך" (28.8.41) - אך אינו דוחה את הרעיון על הסף.

ובשם אותם עקרונות, אין הוא מפעיל את סמכותו נגד אנשים המאיימים עליו, מבקרים אותו ומעלים מופעי קברט שבהם הוא מושם ללעג ולקלס (8.5.42). צ'רניאקוב, הכואב את הביקורת המוטחת בו, איננו פועל לדיכוי הציבור היהודי המאורגן, הפועל במסגרת הנהגה מחתרתית אופוזיציונרית כנגדו, משום שהוא מחויב לעקרון הלגיטימיות שבביקורת, המהווה

אבן יסוד בתפיסת העולם הדמוקרטית-ליברלית. קווי יסוד אלה בתפיסת עולמו הם העומדים ברקע אי התערבותו נגד פעילות ההברחה המסיבית בגטו - למרות תביעות הגרמנים ומאמציהם להפסיקה.

במרוצת השנתיים ועשרת החודשים שבהם כיהן כיו"ר היודנראט, ניכרת אצל צ'רניאקוב נטייה גוברת והולכת לסגת מה"אדיקות" הליברלית שאיפיינה אותו בשנות עסקנותו הציבורית. הדבר בא לידי ביטוי בשורת התנהגויות אסרטיביות מופגנות ובהתערבות הולכת וגוברת בנעשה בתוככי הגטו (16.11.41; 20.1.42; 20.4.42; 21.4.42; 10.6.42). אך גם כאן, השינוי המיוחל הגיע מאוחר מכדי שיקל, ולו במעט, על הוויית החיים הקיומית של יהודי גטו וארשה.

בדיקה מעמיקה של דפוסי פעולותיו של יו"ר היודנראט שהופקד על הציבור היהודי הגדול ביותר בתקופת מלחמת העולם השנייה - ציבור יהודי וארשה - מצביעה באופן ברור על כך שקווי אישיותו ועקרונות היסוד בהשקפת עולמו של האיש הם המסבירים פנים רבות בדפוסי עבודתו, באופי היודנראט שעליו הופקד, במערכת הקשרים שלו עם הציבור היהודי ועם "אדונו" הגרמנים. הם העומדים ברקע באופן שבו ניצל את "מרחב החירות האוטונומי" שנותר בידו לניהול חיי הציבור היהודי שעליו הופקד, בעידן ובתנאים שלא היה להם אח ורע בתולדות הקהילה היהודית.

ב-23.7.42, ביום חמישי, בשעה 15:00, רושם צ'רניאקוב את רישומו האחרון ביומן: "לעת עתה ישנם 4,000 ליציאה. עד לשעה ארבע חייבים - לפי פקודה - להיות 4,000. בדואר הופיעו אי אלה בעלי פקידות וציוו להפנות את המכתבים והחבילות המגיעים אל פאוויאק". את שתי המלים האחרונות שכתב צ'רניאקוב בחייו לא הצליחו לפענח. צ'רניאקוב צילצל לעוזרתו וביקשה להביא לו כוס מים. לאחר מכן, משלא הרים את הטלפון שצילצל בחדרו, נפרצה דלתו וגופתו המתה נמצאה בכורסה. על השולחן עמד בקבוקון זעיר עם הרעל ציאנקלי.

צ'רניאקוב מילא אחר הוראות הגרמנים, אך לא יצא מגדרו כדי לאכוף אותן. הוא שיתף פעולה מתוך אמונה שהוא תורם להארכת חיי הגטו עד למפלת הגרמנים. בשעה שנתבע לסייע בפעולות המכוונות לחיסול החיים היהודיים, מנתק צ'רניאקוב כל מגע עם העולם ובוחר בפתרון אישי ופרטי, המעוגן בעקרונות הסופיסטיים שאותם העריך - התאבדות.

איש בינוני, חסר כריזמה, שדפוסי מנהיגותו הקודמים ואישיותו הדוגמטית עמדו לו לרועץ בשעה היסטורית ששיוועה לאנשים בעלי מעוף וחזון; אדם הגון וישר, שניסה לשמור על זקיפות קומתו האנושית בגטו, ומערכת ערכיו לא התמוטטה גם בשעה שאנשים סביבו חצו את הקווים - אדם זה בחר במוצא הפרטי האישי האחד שהכיר, התאבדות, מרגע שהבין כי שארית העולם הנורמטיבי המוכר לו, שבה ניסה להיאחז בעוצה, אבדה לעד.

אדם צ'רניאקוב, יומן גטו ורשא, ירושלים, יד ושם, תשכ"ט
בתיה דביר כתבה עבודת גמר לתואר "מוסמך" על אדם צ'רניאקוב ויומנו באוניברסיטה
העברית.

מקור: בשביל הזיכרון גיליון מספר 13, 1996 עמ' 13-19.